

HADRIAN GORUN*

PLEDOARIE PENTRU O ABORDARE TEORETICĂ: ROMÂNIA ÎN ECUAȚIA MARELUI RĂZBOI

Parafrazând titlul unui volum de teoria istoriei al lui Marc Bloch¹, studiul de față² se dorește a fi o pledoarie în favoarea unei metodologii care să transfere modul de abordare dinspre factorul evenimential către teorie.

În cercetările moderne din domeniul științelor umaniste, este recomandabilă aplicarea unei metodologii interdisciplinare. Relațiile internaționale, ca ramură a științelor politice, reclamă atât o abordare descriptivă, expozitivă, cât, mai ales, una analitică, teoretică. Cu alte cuvinte, istoria relațiilor internaționale trebuie să se îmbine armonios cu practica și teoria relațiilor internaționale, generând pe cât posibil o simbioză. Investigarea complicatelor mecanisme de funcționare a raporturilor dintre actorii internaționali nu poate fi realizată, în întreaga lor complexitate, în absența cunoașterii evenimentelor, dar mai ales în lipsa familiarizării cu teorii, concepte și paradigme esențiale. Analiza evenimentelor din perspectiva teoriei relațiilor internaționale conferă textului istoric un grad mai ridicat de problematizare, conceptualizare și contextualizare.

Istoriografia română, în general, și, mai cu seamă, scrierile istorice care abordează subiecte despre Primul Război Mondial resimt destul de acut lipsa abordărilor dintr-o perspectivă teoretică. Lucrările conceptuale și teoretice sunt relativ rare în peisajul istoriografic. Volumele, studiile și articolele care au văzut lumina tiparului prezintă, în general expozitiv, realități militare și diplomatice, eventual uzitând de instrumente metodologice specifice studiilor strategice. Puținătatea cercetărilor care tratează istoria Marelui Război din perspectiva principalelor teorii ale relațiilor internaționale ne-au determinat să purcedem la un demers științific îndrăzneț. Concepte și sintagme, precum *interes național*, *raționalitate*, *teoria jocurilor*, *diplomație*, *alinieră (bandwagoning)*, *putere*, *balanță de putere*, *alianță*, *coaliție*, *realism*, *idealism liberal*, au fost valorificate și aplicate în prezentul articol. De altfel, acesta analizează politica externă a României îndeosebi din perspectiva realismului, fără a neglija totuși teoria constructivistă.

Toate acțiunile României din anii Primului Război Mondial s-au desfășurat sub semnul *realismului*. Clasa politică românească urmărea împlinirea interesului național,

* Conferențiar dr. hab., Facultatea de Științe ale Educației, Drept și Administrație Publică, Universitatea „Constantin-Brâncuși” din Târgu-Jiu.

¹ Marc Bloch, *Pledoarie pentru istorie*, traducere de George Cipăianu, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2007.

² Studiul se constituie într-o foarte succintă sinteză a volumului recent publicat, prezentând unele dintre ideile lui esențiale. Am procedat totodată la aprofundarea analizei pe marginea câtorva aspecte. A se vedea Hadrian Gorun, *România și Marele Război. Introducere la o istorie și teorie a relațiilor internaționale*, prefață de Dumitru Preda, postfață de Adrian Liviu Ivan, Cluj-Napoca, Editura Argonaut/Editura Mega, 2021.

un concept fundamental al teoriei realiste. În ceea ce privește prioritățile politicii externe, elita politică împărtășea valori, idei și opinii similare, existând un consens cvasiunanim, chiar dacă politica internă era marcată de divergențe. Pe lângă prezervarea integrității teritoriale, conceptul de interes național implică asigurarea și perpetuarea independenței statului, astfel încât acesta să capete o anumită însemnătate în arena internațională³. Interesul național al statului român presupunea unirea teritoriilor din Dubla Monarhie austro-ungară (Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureș, Bucovina), locuite de o populație românească majoritară, cu Vechiul Regat. Așadar, prin extinderea teritorială a țării, demersurile externe ale României au vizat creșterea și potențarea prestigiului său internațional. Politica prestigiului a fost urmărită constant și consecvent. Astfel, explicăm insistențele Bucureștiului, în prima jumătate a anului 1915, în vederea recunoașterii drepturilor asupra Banatului în integralitatea sa, precum și a râului Prut ca graniță răsăriteană. Diplomația românească a solicitat, de asemenea, ca Regatul României să fie tratat pe picior de egalitate, atât cu prilejul tratatelor preliminare, cât și la conferința generală a păcii⁴.

Începând cu 15 august 1916, România intra în război, cu scopul realizării principalului obiectiv de politică externă și, implicit, a interesului național. De altminteri, realismul consideră războiul o simplă continuare a diplomației și a politicii, dar cu alte mijloace. Altfel spus, confruntarea armată nu era decât un rău necesar, pentru care statele trebuiau să fie mereu pregătite. Ciocnirea intereselor diferite ale actorilor statali conducea, inevitabil, la război. De asemenea, *behaviorismul* pornește de la premisa că statele sunt înclinate să poarte războaie. În egală măsură, pentru a proba această aserțiune, teoria respectivă caută să identifice principii fundamentale și legi privind *comportamentul* statelor⁵.

Chiar și opinia publică, preponderent francofilă, a acționat într-o manieră tipic realistă. Ea a solicitat imperios guvernului Ion I. C. Brătianu să adopte grabnic decizia intervenției alături de Antanta. Dezideratul realizării interesului național al statului român motiva comportamentul ei⁶. Această conduită poate părea paradoxală, întrucât *liberalismul idealist* interbelic atribuia un rol important opiniei publice interne, spre deosebire de realism, care, practic, o neglija.

În timpul Primului Război Mondial, statul român a acționat ca actor rațional, tinzând către maximizarea avantajelor de natură teritorială și materială și către minimizarea riscurilor, a costurilor și pierderilor. Regatul României a urmărit sporirea puterii sale, a capacităților militare (prin atingerea unui nivel satisfăcător al pregătirii militare și prin ameliorarea aprovizionării), precum și a celor demografice (prin anexarea provinciilor populate de români)⁷. De altminteri, în conformitate cu principiile fundamentale ale realismului politic, enunțate de către Hans J. Morgenthau, politica externă a unui stat este catalogată drept bună dacă minimizează riscurile și maximizează avantajele, profiturile⁸.

³ Frederic Pearson, Martin Rochester, *International relations. The global condition in twenty-first century*, New York, Mc. Graw Hill, 1998, p. 177; Jill Steans, Lloyd Pettiford în colaborare cu Thomas Diez, *Introducere în relațiile internaționale. Perspective și teme*, traducere Mihnea Columbeanu, București, Editura Antet, 2008, p. 63–65.

⁴ Hadrian Gorun, *România și Alianții*, Târgu-Jiu, Editura „Academica Brâncuși”, 2010, p. 56.

⁵ Edward A. Kolodziej, *Securitatea și relațiile internaționale*, traducere de Ramona-Elena Lupu, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 290; Șerban Filip Cioculescu, *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, București, Editura Militară, 2007, p. 89–90.

⁶ Hadrian Gorun, *România și Marele Război...*, p. 29.

⁷ *Ibidem*, p. 91.

⁸ Jean-Jacques Roche, *Théories des relations internationales*, 3-e édition, Paris, Editions Montchrestien, 1999, p. 32.

România s-a străduit să adopte o politică externă rațională și să promoveze o diplomatie eficientă. Potrivit lui Graham Allison și Philip Zelikow, *modelul rațional* constituie punctul de pornire general în procesul decizional⁹. Decidenții își stabilesc obiectivele esențiale de atins, calculează costurile și profiturile pentru fiecare mod de acțiune în parte, preferând, desigur, pe cel care implică (sau pare să implice) beneficii maxime și costuri minime¹⁰. Evident că obiectivul nostru primordial era obținerea teritoriilor locuite de români, aparținând Imperiului dualist. La 21 iulie/3 august 1914, factorii decizionali, reuniți în Consiliul de Coroană de la Sinaia, au ales varianta neutralității. În condițiile în care, doi ani mai târziu, au existat impedimente, o intervenție care ar fi avut loc încă din 1914 ar fi fost o veritabilă aventură militară. Prin urmare, oamenii de stat români au gândit și au acționat rațional. La 14/27 august 1916, pe fondul asumării unor angajamente diplomatice și militare de către statele Antantei – prin intermediul Convențiilor politice și militare, din 4/17 august –, guvernul a decis că a venit momentul oportun pentru acțiune. O neutralitate perpetuă pentru o putere cel mult mijlocie, precum România, era imposibilă. În plus, un stat român rămas neutru nu ar fi fost capabil să își concretizeze obiectivele.

În strânsă conexiune cu teza raționalității actorilor statali, postulată în realismul clasic și în realismul structural, se află *teoria jocurilor*. În cazul jocurilor de sumă zero (sumă nulă), câștigul unui stat-jucător este echivalent cu pierderile suferite de celălalt jucător. În privința jocurilor de sumă nenulă, ambii jucători pot câștiga sau pierde. Într-un joc de sumă zero, sunt absolut inutile negocierile și comunicarea între părți, deoarece ele au interese diametral opuse¹¹. O astfel de situație identificăm, în timpul primei conflagrații mondiale, în relația Regatului României cu Dubla Monarhie austro-ungară și chiar în raporturile româno-bulgare. Obiectivul primordial al României de a prelua teritorii incorporate monarhiei dualiste, precum și diferendul teritorial cu statul sud-dunărean pentru Cadrilater (județele Durostor și Caliacra) justifică această judecată de valoare. Interesele diferite ale statelor în cauză erau ireconciliabile. Jocurile de sumă nenulă se aplică raporturilor româno-ruse și celor româno-franceze în Primul Război Mondial¹².

În jocurile de sumă nenulă, coordonarea acțiunilor actorilor statali poate conduce la maximizarea recompensei totale pentru jucători. Însă, fiecare stat întreprinde demersuri pentru a obține o parte cât mai consistentă din această recompensă¹³. Statele desemnează entități înzestrate cu o gândire strategică, care tind către obținerea de câștiguri absolute, chiar dacă, în practică, câștigurile absolute nu pot fi dobândite. Intervenind în război alături de Antanta, statul român năzuia să se bucure, la sfârșitul conflagrației, de avantajele cuvenite învingătorilor. Un raport aparținând căpitanului belgian Lambert¹⁴ scotea, implicit, în evidență acest joc de sumă nenulă. Cabinetul condus de către Ionel Brătianu reclama ca puterile Antantei să se angajeze să trateze pacea numai atunci când aspirațiile românești vor fi fost îndeplinite. Marea Britanie și Franța erau pe punctul de a accepta respectiva clauză, care implica o obligație relativă. Existau practic două alter-

⁹ Graham T. Allison, Philip D. Zelikow, *Esența deciziei. O explicație a crizei rachetelor din Cuba*, traducere de Mihaela Răileanu, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 29–76.

¹⁰ Joshua Goldstein, Jon Pevehouse, *Relații internaționale*, traducere de Andreea-Ioana Cozianu, Elena Farca, Adriana Ștraub, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 114.

¹¹ *Ibidem*, p. 199.

¹² Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 92.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român*, vol. I, ediție de documente, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 759-760; Hadrian Gorun, *România și Aliații*, p. 57.

native: Antanta va fi victorioasă și atunci România va fi despăgubită în conformitate cu obligațiile asumate (făcând parte din alianța învingătoare) sau, dimpotrivă, va fi învinsă și, în consecință, Regatul român va îndura, precum întreaga alianță, cazul de forță majoră¹⁵. Destinul României, la finele războiului, era legat inevitabil de soarta Aliaților.

Analizând rolul diplomației românești în anii Marelui Război, am atribuit termenului *diplomație* același sens ca și teoreticianul realist Hans Morgenthau: formularea și punerea în practică a politicii externe la toate nivelurile¹⁶. Pentru Morgenthau, promovarea optimă a interesului național al unui stat este condiționată de o diplomație eficientă și flexibilă. Diplomația „este arta de a combina diferitele elemente ale puterii naționale pentru a obține efectul maxim asupra acelor chestiuni din relațiile internaționale care afectează mai mult interesul național”. În consecință, diplomația reprezintă „creierul puterii naționale”¹⁷.

Tratativele diplomatice și-au dezvăluit cu asupra de măsură relevanța în problematica relațiilor României cu statele Antantei. În analiza de față, mă voi opri doar la rolul jucat de către Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu. El a condus politica externă și a coordonat diplomația românească în timpul ostilităților. Calitățile și tactul său diplomatic au ieșit însă la iveală, din plin, în timpul neutralității. Reprezentanții Antantei și cei ai Centralilor se străduiau să obțină concursul militar al Regatului României pentru a-și înlesni propriul efort de război. Ion I. C. Brătianu a încercat, inițial, prin politica de neutralitate, să evite implicarea în conflict. Mai apoi, omul de stat român adopta un comportament de tip aliniere (*bandwagoning*), decizând intervenția în război alături de alianța mai puternică (Cvadrupla Înțelegere), în momentul pe care îl socotea optim¹⁸.

Președintele Consiliului de Miniștri a urmat o regulă postulată de către teoreticienii realiști. În principiu, în raporturile cu marile puteri, statele mai slabe tind mai curând către *alinieri* decât către *balansare*. În schimb, în raporturile cu actori dispunând de o putere similară cu a lor, vor opta mai degrabă pentru *balansare*¹⁹. Astfel, în ceea ce privește Bulgaria (un stat dispunând de capabilități militare oarecum similare), oficialitățile de la București au preferat mai degrabă să opteze pentru *balansare*. Evident, în raporturile cu statele Antantei, Regatul României a ales să adopte o conduită de tip *alinieri*. Atunci când un actor statal sau o alianță are cele mai mari șanse de a ieși învingător(oare) într-un conflict, statele preferă mai degrabă să se ralieze taberei mai puternice decât să formeze coaliții. În aceste condiții, statele vor opta pentru *alinieri*²⁰.

România decidea să intre în război de partea Antantei într-o conjunctură favorabilă celei din urmă. Din această perspectivă, desfășurând o politică de aliniere, un stat se aliază cu tabăra mai puternică, în scopul împărțirii avantajelor și beneficiilor, după obținerea victoriei finale²¹. Opțiunea de alianță a României în Primul Război Mondial

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian, prefață de Andrei Miroiu, Iași, Editura Polirom, 2007 p. 179, nota 18.

¹⁷ *Ibidem*, p. 179.

¹⁸ Rudolf Dinu, *Romania's way from neutrality to War. An analysis regarding the Romanian Foreign Policy 1912–1916*, în *La Grande Guerre. Histoire de la mémoire collective en France et en Roumanie*, coord. Christophe Prochasson et Florin Țurcanu, Bucharest, New Europe College, 2010, p. 14–15.

¹⁹ Șerban Filip Cioculescu, *Studiu introductiv*, la Stephen M. Walt, *Originile alianțelor*, traducere de Mihaela Boca, Iași, Editura Institutul European, 2008, p. 28.

²⁰ Kenneth N. Waltz, *Teoria politicii internaționale*, traducere de Nicoleta Mihăilescu, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 176.

²¹ Stephen M. Walt, *Originile alianțelor*, p. 61.

reliefează acest tip de aliniere²². Ca preț al participării la conflict, Antanta îi promitea că va fi recompensată teritorial pe seama Monarhiei austro-ungare.

Politologul american Stephen M. Walt, exponent al *neorealismului defensiv*, a elaborat teoria balanței amenințării. În virtutea acesteia, statele mai mici, spre deosebire de marile puteri, manifestă un interes sporit față de puterile vecine. Ele sunt preocupate, cu deosebire, de evoluția evenimentelor din proximitatea propriilor frontiere. Actorii statali slabi pot balansa, atunci când sunt amenințați de către state care dispun de resurse aproximativ egale. Însă, ei intenționează să se alinieze atunci când realizează că securitatea și integritatea teritorială le este periclitată de către o mare putere²³. Politica de contra-balansare a puterii Bulgariei, adoptată de către guvernul de la București, este, așadar, explicabilă.

Pe de altă parte, dacă luăm în calcul teoria balanței amenințării și principalele ipoteze privind alinierea, abordate de către Stephen Walt, alianța (coalizarea) României cu Imperiul Rus nu este tocmai surprinzătoare. Astfel, pentru statul român, Rusia reprezenta amenințarea externă cea mai serioasă, fiind situată în imediata proximitate geografică. Or, în concepția lui Walt, statele sunt înclinate să se alieze cu puterea cea mai periculoasă. Mai mult, cu cât este mai apropiată din punct de vedere geografic o mare putere, cu atât este mai mare tentația statelor învecinate de a se coaliza cu ea²⁴. Regăsirea Regatului României și a Imperiului Rus în aceeași tabără, începând cu 4/17 august 1916, ca urmare a politicii de *bandwagoning* a celei dintâi, nu apare ca nefirească în acest context²⁵.

În opoziție cu realismul și neorealismul, *constructivismul* este preocupat de maniera în care actorii își definesc interesele naționale, factorii de risc și relațiile cu ceilalți²⁶. În teoria constructivistă, motivațiile actorilor nu sunt în mod obligatoriu determinate de distribuția puterii în sistemul internațional²⁷. Ele derivă din preferințele respectivilor actori. Modul în care actorii internaționali percep alți actori, fixându-și o imagine a celui alt, este elementul cel mai important pentru constructiviști. În funcție de respectivele percepții, un stat poate să își reprezinte alt stat ca pe un inamic, un rival sau un prieten, indiferent de puterea pe care o dețin cei doi actori²⁸. Valorificând acest raționament, Franța era percepută drept prietenă de către România, în timp ce Rusia ca un potențial adversar, deși cele două mari puteri făceau parte din același bloc militar. Însă, aderarea Regatului român la Antanta implica alianța formală cu ambele, atât cu Republica Franceză, cât și cu Imperiul țărilor²⁹.

În general, statele sunt înclinate să se teamă mai mult de actori statali pe care îi percep ca potențial agresive decât de alte state, care sunt mari puteri economice sau chiar militare. În această ordine de idei, chiar dacă Germania era cu mult superioară Rusiei din punct de vedere economic și militar la începutul Primului Război Mondial, România percepea cu o acuitate mai mare eventualele primejdii venite din partea

²² A. J. P. Taylor, *The First World War*, New York, 1989, p. 88–90, p. 153, *apud* Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 61.

²³ Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 71.

²⁴ *Ibidem*, p. 75.

²⁵ Hadrian Gorun, *România și Marele Război...*, p. 54–57.

²⁶ Joshua Goldstein, Jon Pevehouse, *op. cit.*, p. 172.

²⁷ Edward A. Kolodziej, *op. cit.*, p. 321; Șerban Filip Cioculescu, *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, p. 262.

²⁸ Olivia Todorean, *Constructivismul în relațiile internaționale*, în *Manual de relații internaționale*, coord. Andrei Miroiu și Radu-Sebastian Ungureanu, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 157–158.

²⁹ Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 63–64.

vecinului de la Răsărit. În explicarea acestui mod de percepție, trebuie luate în considerare elemente precum precedentele istorice, tendințele hegemonice incontestabile ale Rusiei (camuflete prin politica panslavistă și panortodoxistă), precum și apropierea de frontierele României. Imperiul Romanovilor era văzut la București drept un perpetuu factor destabilizator pentru integritatea teritorială a României.

Teoreticienii relațiilor internaționale, cu deosebire cei aparținând școlii realiste, dar și neorealiștii, au susținut rolul cheie jucat de alianțe în funcționarea balanței puterii. Pentru Hans Morgenthau, alianțele reprezintă „o funcție necesară a balanței de putere”; iar finalitatea alianțelor rezidă în „adăugarea puterii unei alte națiuni” sau în „împiedicarea adversarului” să procedeze într-un mod similar³⁰.

Spre deosebire de John Mearsheimer, care a propus un *neorealism ofensiv*, Kenneth Waltz considera că principala preocupare a statelor nu era maximizarea puterii, ci menținerea pozițiilor în cadrul sistemului³¹. Așadar, în viziunea celui mai cunoscut exponent al *realismului structural defensiv*, obiectivul primordial al statelor este asigurarea supraviețuirii, a propriei securități. În acest context, Waltz se referea la principiul auto-ajutorării, „self-help”, aflat în conexiune cu postulatul lui John Mearsheimer, potrivit căruia alianțele sunt doar „căsătorii de conveniență”³². Pentru a-și menține securitatea națională și pentru a-și asigura supraviețuirea, statele vor tinde să formeze o balanță de putere, aceasta contribuind la conservarea sistemului³³. Pentru menținerea sau (re)stabilirea unui echilibru de putere în conformitate cu propriile interese, un actor statal poate recurge la consolidarea și sporirea propriilor capacități interne, îndeosebi dacă se pregătește pentru război: „Pentru a ieși bine dintr-un astfel de conflict, statul trebuie să se bazeze pe propriile sale mijloace, de eficiența cărora trebuie să se ocupe în mod constant”³⁴. Una dintre principalele rațiuni pentru care Regatul României a amânat, vreme de doi ani, intrarea în Primul Război Mondial a fost tocmai nevoia stringentă de a pregăti armata și a ameliora aprovizionarea cu materiale de război, muniții și armamente performante. În fapt, inclusiv pregătirea militară este unul dintre elementele constitutive fundamentale ale puterii naționale, pe care le-a analizat Hans Morgenthau.

Formarea alianțelor se află, de asemenea, printre cele mai cunoscute pârghii utilizate de către actorii statali pentru anihilarea unui rival și, implicit, pentru a-și îndeplini obiectivele pe plan extern. Chiar dacă există riscul pasării responsabilităților, formarea unei alianțe sau aderarea la o alianță împotriva unui stat perceput ca primejdios este, adesea, o metodă mai rapidă, mai puțin costisitoare și mai eficientă³⁵. Alianțele au drept scop sporirea capacităților militare ale membrilor în raport cu cele ale altor state.

Încă din primele luni ale războiului, Antanta și-a multiplicat strădaniile pentru a obține concursul militar al statelor neutre. Exemplele României, Italiei și Bulgariei sunt elocvente. În momentul izbucnirii conflagrației mondiale (28 iulie 1914), România și Italia erau, cel puțin oficial, aliatele Puterilor Centrale. Maniera de acțiune a Triplei Înțelegeri viza aplicarea principiului *divide et impera*. Întrucât, inițial, tabăra Puterilor Centrale era superioară din punct de vedere militar, prin politica *divide et impera*

³⁰ Hans J. Morgenthau, *op. cit.*, p. 216.

³¹ Kenneth N. Waltz, *op. cit.*, p. 177.

³² John Mearsheimer, *The False Promise of International Institutions*, în „International Security”, vol. XIX, Winter 1994/95, nr. 3, p. 11.

³³ Kenneth N. Waltz, *op. cit.*, p. 165–172.

³⁴ Idem, *Omul, statul și războiul*, traducere de Mihaela Sadovschi, prefață de Lucian Dîrdală, Iași, Editura Institutul European, 2001, p. 163.

³⁵ Joshua Goldstein, Jon Pevehouse, *op. cit.*, p. 120–121.

Antanta urmărea tocmai slăbirea alianței rivale și consolidarea propriilor capacități militare, demografice și economice. Analizând această metodă consacrată de echilibrare a puterii, Hans Morgenthau conchidea: „Procesul de balansare se concretiza scăzând greutatea talerului mai greu sau crescând-o pe cea a talerului mai ușor”³⁶. În cele din urmă, în cazul Italiei și al României, politica *divide et impera* va da roade, fiind încununată de succes.

De asemenea, pentru a-și atrage statele neutre din arealul balcanic, puterile Antantei s-au străduit să mijlocească, în anii 1914–1915, o politică de compensații teritoriale. Principiul compensațiilor se numără, de asemenea, printre mecanismele utilizate pentru menținerea ori restabilirea balanței puterii. Or, între țările balcanice persistau litigii teritoriale de neignorat. Acestea constituiau serioase piedici în calea construirii unei alianțe formate din România, Bulgaria, Serbia și Grecia.

Obiectivele divergente ale actorilor vizați reprezintă principalul motiv al eșecului Antantei, care urmărea recrearea Ligii Balcanice din 1912. Interesul național al fiecărui actor statal în parte a prevalat atât asupra interesului alianței Antantei, al subsistemului reprezentat de către Balcani, cât și asupra interesului sistemului internațional. Fiecare stat balcanic a plasat propriul interes național mai presus de interesele alianței balcanice proiectate, dar și de cele ale Triplei Înțelegeri³⁷.

Blocul statelor balcanice, care urma să fie raliat Antantei, a rămas literă moartă și din cauza reticențelor exprimate față de respectivul proiect de statele din regiune. Guvernul român manifesta rezerve față de ideea cedării unor părți din Cadrilater în favoarea Bulgariei. De asemenea, oficialitățile de la București, Sofia, Belgrad și Atena erau circumspecte față de sugestiile Franței și Rusiei de a proceda la concesiile teritoriale cu rol compensatoriu. Exista riscul ca un stat să preia inițiativa concesiilor, dar celelalte să nu adopte, de îndată, o conduită similară. În această nefericită eventualitate, integritatea teritorială și suveranitatea statelor care consimțeau asupra concesiilor ar fi fost lezate. De fapt, interesul național trebuia canalizat în așa fel încât să asigure suveranitatea statului. Respectarea integrității teritoriale a tuturor statelor, în interiorul granițelor recunoscute, constituie un principiu foarte important al relațiilor internaționale, legat indisolubil de conceptul de suveranitate³⁸. Această noțiune implică, de asemenea, principiul neamestecului în afacerile interne: în concepția politologului francez Jean-Jacques Roche, teritoriul și principiul noningerinței reprezintă, în fapt, chintesența suveranității³⁹.

Până la urmă, interesele naționale ale actorilor statali stau la temelia alcătuirii alianțelor, determinând componența și natura acestora. Nu alianțele sunt cele care stabilesc interesele actorilor membri, ci invers. Totodată, interesele naționale nu sunt fixe, nu rămân mereu aceleași și, prin urmare, nici alianțele nu sunt permanente, imuabile. Ele tind să își schimbe componența⁴⁰. După ce s-a declarat neutră, în 1914, România se alătură Antantei în august 1916. În trecut, între 1883 și 1914, fusese aliata Puterilor Centrale. Pentru România, Dubla Monarhie reprezenta un obstacol în calea realizării unității teritoriale și naționale. În plus, pe fondul reintensificării raporturilor cu Franța, la începutul veacului al XX-lea și, cu deosebire, în timpul neutralității, alianța cu Germania s-a dovedit, treptat, lipsită de viabilitate.

³⁶ Hans J. Morgenthau, *op. cit.*, p. 213.

³⁷ Hadrian Gorun, *România și Marele Război...*, p. 69–73.

³⁸ Joshua Goldstein, *International Relations*, 4-th edition, New York, Longman, 2001, p. 78–79.

³⁹ Jean-Jacques Roche, *Relations internationales*, Paris, Librairie Générale de droit et jurisprudence, 1999, p. 81–87.

⁴⁰ Joshua Goldstein, Jon Pevehouse, *op. cit.*, p. 131.

Între o alianță propriu-zisă și o coaliție există diferențe, din punct de vedere semantic și conceptual. Coalițiile funcționează, în principiu, pentru o perioadă scurtă⁴¹. Scopul principal al unei coaliții constă, de regulă, în înfrângerea unui dușman comun, care adesea este un hegemon sau o putere susceptibilă să devină hegemon. Coalițiile antinapoleonice și Coaliția Națiunilor Unite, din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, sunt exemple relevante. În principiu, după realizarea principalului obiectiv, o coaliție se destramă, încetându-și efemera existență. Coalizarea poate fi deseori „informală, tacită, iar obligația de sprijin a partenerului este una morală și/sau strategică”⁴². Formarea alianțelor este favorizată, între altele, de existența unei ideologii comune, a regimurilor politice asemănătoare, a similarităților sau identităților culturale, ca și a altor trăsături comune între actorii care se aliază⁴³. Având în vedere ultimul aspect, intensificarea relațiilor româno-franceze încă dinainte de izbucnirea Marelui Război, iar ulterior, regăsirea Franței și României în aceeași alianță, cea a Antantei, nu sunt deloc întâmplătoare.

Alianța româno-rusă din timpul Primului Război Mondial ar putea fi calificată, mai degrabă, drept o coaliție de compromis. Atât în timpul neutralității, cât și pe întreaga perioadă a conflictului, relațiile româno-ruse au evoluat sub semnul suspiciunii și al improvizății. Alianța Imperiului țarilor și a României a fost una conjuncturală, ea însăși o soluție de moment. Aducerea celor două state în aceeași tabără s-a datorat Franței. Republica Franceză era puterea occidentală care pune cel mai mare preț pe alianța cu România.

Totodată, am putea valoriza silogismul următor, pentru a înțelege mai bine alianța de conjunctură a României cu Rusia. *Dacă un stat A este aliat cu un stat B, iar un alt stat C dezvoltă relații cordiale cu statul A, statele B și C nu se vor situa pe poziții iremediabil ireconciliabile, în pofida fricțiunilor și a tensiunilor dintre ele.* Puterea A își va asuma misiunea de a îndepărta asperitățile survenite în relațiile puterii B cu statul C. În condițiile în care Franța era aliată cu Rusia, iar relațiile româno-franceze au cunoscut o permanentă îmbunătățire (conducând către o alianță), alianța finală a României cu Rusia apare ca normală. Dar a fost vorba, mai curând, de o coalizare vremelnică. Între cele două state nu au existat, de fapt, afinități și ceilalți factori de coeziune necesari, în principiu, creării, funcționării și consolidării unei alianțe durabile.

În general, punctele de vedere ale Franței și ale Marii Britanii au coincis în privința necesității de a atrage România în război pentru consolidarea Antantei. În schimb, Rusia tindea să pună mai presus de interesul Antantei propriile obiective expansioniste și, eventual, să subordoneze acestora intrarea României în acțiune. Hans Morgenthau considera că așa-numita „solidaritate ideologică” este elementul determinant al înfăptuirii alianțelor. Această convergență ideologică favorizează alianțele între state cu aceeași politică, cu o cultură similară sau care împărtășesc alte trăsături comune. Potrivit acestui principiu, cu cât sunt mai compatibile două sau mai multe state, cu atât mai probabilă va fi alianța lor⁴⁴. Or, cu excepția ortodoxismului, între România și Rusia erau practic inexistente similaritățile politice, culturale ori de altă natură. Din punct de vedere politic, cea dintâi era o monarhie constituțională, în timp ce Rusia una autocrată⁴⁵. Asemănările sunt însă pregnante în cazul României și al Franței. Raymond Poincaré, președintele Republicii Franceze în perioada Marelui Război, invoca, între altele, „afinitatea de rasă”

⁴¹ Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 120–121.

⁴² Șerban Filip Cioculescu, *Studiu introductiv...*, p. 22.

⁴³ Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 29, 75.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 75.

⁴⁵ Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 60–65, 73–75.

în favoarea alianței franco-române⁴⁶. Era, desigur, o remarcă referitoare la sorgintea latină a francezilor și românilor, utilizată drept catalizator al apropierii celor două națiuni.

Totuși, potrivit logicii realiste și neorealiste, principala rațiune pentru care statele se aliază rezidă în necesitatea de a contracara amenințări externe⁴⁷. Din această perspectivă, am putea interpreta, de asemenea, semnarea acordului ruso-român din 18 septembrie/ 1 octombrie drept un răspuns la amenințarea austro-ungară. Odată cu aderarea României la Antanta și intervenția în război, alianța cu Rusia, mai precis coaliția româno-rusă, s-a concretizat (și) din nevoia de a contrabalansa puterea Dublei Monarhii.

În concepția școlii engleze, relațiile internaționale reprezintă un subdomeniu al relațiilor interumane. În fapt, indivizii sunt și ei actori ai relațiilor internaționale, contribuind la coagularea sau destructurarea acestora. Analizii relațiilor internaționale sunt datorii a explicita și a interpreta maniera de gândire și acțiune a respectivilor actori⁴⁸. De aceea, pornind de la postulatul școlii engleze, putem stabili o comparație între o coaliție și o relație interumană, al cărei catalizator este fie interesul exclusiv al uneia dintre părți, fie parțial al ambelor părți. Dimpotrivă, o alianță poate fi asemănată unei relații interumane fundamentate pe afinitățile dintre persoanele respective, pe valori și concepții comune pe care acestea le împărtășesc.

ARGUMENT FOR A THEORETICAL APPROACH:
ROMANIA'S ROLE IN THE GREAT WAR
(Summary)

Keywords: theory of international relations, World War I, Romania, realism, game theory, national interest, policy of prestige, balance of power, coalition, alliance.

This study represents a short synthesis of my recent book on the topic of the history and theory of international relations. My analysis represents an argument for a theoretical perspective in the researches of the Romanian historiography dedicated to the First World War. Taking into consideration the lack of such historical papers and books, I decided to elaborate this article starting from the main items, concepts and syntagms belonging to the theory of international relations. Nowadays in the field of humanities and social sciences, the interdisciplinary approaches are not only welcomed but required. The international relations need to be analyzed from a descriptive perspective and from a theoretical one, as well. Methodologically I used different theoretical concepts and tried to apply them to the history of Romania's participation in World War I. I built my analysis mainly from the point of view of the realism, without neglecting the constructivist theory. I attempted to demonstrate that the Romanian state performed as a rational actor during the First World War, aiming to maximize its benefits and advantages. Romania also carried out a policy of prestige. The Romanian Kingdom entered First World War in order to extend its national territory.

⁴⁶ANIC, fond Constantin I. Diamandi, dosar 27, f. 25; Hadrian Gorun, *Relații politico-diplomatice...*, p. 28.

⁴⁷Stephen M. Walt, *op. cit.*, p. 75.

⁴⁸Robert Jackson, Georg Sørensen, *Introduction to International Relations. Theories & Approaches*, 4th edition, Oxford University Press, 2010, p. 127.